

VIRTUAL REALITY: METAPHYSICAL SENSE

Dzeban O. P., Jdanenko S. B.

A variety is marked in understanding of grounds of virtual reality and character of its co-operation with substance reality. It is shown that virtual reality is not simply computer technology, it belongs to those signs achievements sciences and techniques to appearance of which the changes are related in many spheres of human activity and in mass consciousness.

Keywords: *virtual reality, appearance, character, cyber-culture, information.*

УДК 340.12

С. В. Шефель, доктор філософських наук, професор

МЕТОДОЛОГІЧНО-ПРАВОВИЙ СЕНС ЕКОСОФСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ Ф.-Е. ШВАРЦКОПФА

Уперше в науковій літературі крізь призму аналізу концепції Ф.-Е. Шварцкопфа щодо досягнення екології свідомості осягається методологія екософії права.

Ключові слова: *екологія свідомості, екософія права, мова як вимір реальності, логіка правотворчості життя.*

Актуальність проблеми. Сьогодні українське суспільство вже має розгорнуту програму здійснення заходів у сфері охорони довкілля — стратегію державної екологічної політики України на період до 2020 року [1]. Але щоб стратегічна мета розбудови екологічної державності на кшталт скандинавських країн, досвід яких змусив змінити вектор ставлення до природного середовища все європейське співтовариство [2; 3] була досягнута, необхідно запропонувати механізм формування екологічної свідомості у громадян України та насамперед у репрезентантів політичного істеблішменту та економічного менеджменту нашої країни. На жаль, нині наше суспільство не має такого механізму, що ускладнює виконання програми екологічних перетворень в Україні. Безумовно, створення такого механізму є завданням науковців, що працюють над екологічною проблематикою.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Нині вже маємо певні здобутки у науковому осягненні екологічних проблем та визначенні напрямів здійснення національної екологічної політики завдяки зусиллям Т. Гардашук, М. Кисельова, В. Крисаченка та деяких інших екологів [4–6], що опираються на

чималі досягнення вітчизняної науки екологічного права, пов'язані, зокрема, з розробками А. Гетьмана, Л. Лейби, М. Шульги [7–9]. Утім, що стосується дослідження проблем формування екологічної правосвідомості як концептуальної засади створення механізму застосування наробок учених, що працюють у галузі екологічної політики та права, констатуємо лише перші кроки на шляху розроблення цілісної концепції формування екоправової свідомості та культури (Т. Бургарт [10], В. Захарова [11], С. Шефель [12]). Зрозуміло, що доведення до логічного завершення цього процесу вимагає нових зусиль суспільствознавців, особливо в методологічній площині цієї проблематики, а ще обумовлює звернення до аналізу методологічних засад екософії, утверджуваних плеядою таких видатних екософів, як Г. Йонас [13], К. М. Маєр-Абіх [14], Ф.-Е. Шварцкопф [15].

Ось чому автор статті пропонує як *мету* свого дослідження знайомство із спадщиною одного з провідних сучасних екософів – Ф.-Е. Шварцкопфа.

Виклад основного матеріалу. Аналіз проблеми, пов'язаної з засадничими основами екософсько-правової методології, виходить з осмислення ідей репрезентованих в концепції Ф.-Е. Шварцкопфа щодо екології свідомості, яка в свою чергу ґрунтується на екософській спадщині Франциска Ассизького [16], Й. В. Гьоте [17, тт. 7–8], Р. Штейнера [18] та Г. Кюлевінда [19], котра підводить до розуміння феномену екологічного типу світосприйняття, виступаючи складником екософії як філософського вчення про гармонізацію взаємин людини та її соціуму з Природою. У цьому сенсі йдеться про такий тип світосприйняття, який є цілком адекватним розумінню людиною свого справжнього місця у системі екосоціальних зв'язків, тобто тієї реальності, у якій вона існує в якості бінарної біосоціальної істоти.

Такий статус людини засвідчує про її приреченість не тільки жити у злагоді з іншими природними істотами, а, пізнавши його, досягнути всю повноту своєї відповідальності і за власне життя, і за життя всього соціуму, і за свою роль в забезпеченні біосфери від негативних наслідків антропогенної діяльності. Саме таке усвідомлення своєї життєвої місії робить людину носієм ідеї екоправової справедливості і відкриває їй очі на цілепокладаючий зміст своєї діяльності — бути тією силою буття, що скеровує процес соціоприродного гомеостазу в русло екосоціальної гармонії.

Моральним ядром ціннісної структури екоправової справедливості є відчуття людиною *любові* до всього живого, що її оточує, до Природи в цілому як до своєї матері, до джерела свого буття і свого щастя. Тому розуміння людиною своєї залежності від Природи має бути просякнуте почуттям любові. Ця істина закріплена у всіх священних книгах людства, складає основу його ментальності та релігійного типу світогляду. А тому цим високим почуттям, продемонстрованим святими всіх народів на знак пошани до Всевишнього творця, має бути просякнута звичайно не тільки свідомість, але й імпе-

ративно вмотивована у такому аспекті поведінка людей. Саме наявність такої схеми функціонування їх психіки є критерієм оцінки позиції, якої вони тримаються як екологічно виваженої основи свого буття. І тоді так само буде зрозуміле і їх право на самореалізацію.

На несвідомому інстинктивно-інтуїтивному рівні сприйняття буття, тобто первісно-міфологічному способу осягнення і освоєння дійсності, такий біосоціальний код присутній у культурі архаїчних етноспільнот. Їх репрезентантам не потрібно пристосовуватися, як власне дітям, до певних умов життя у межах існуючих природних біогеоценозів, — вони вже органічно «вмонтовані» в їх структуру і живуть за законами природної еволюції, не беручи від Природи зайвого, а споживаючи від природних ресурсів лише вкрай необхідне для підтримання звичайного рівня і ритму життя.

Не брати від Природи більше, ніж це потрібно для влаштування природно здорового способу життя, — саме той імператив, який дорівнює стану екологічно виваженої поведінки будь-якого природного виду життя. Перевага людської істоти порівняно до інших природних істот полягає лише у тому, і це принципово вирізняє її сутність, щоб завдяки розуму й волі вона дотримувалася цього правила свідомо. Так, потенційно закладена в усіх істотах здатність до екологічного способу життя реалізується на досвідомому рівні і тільки в інтелектуально розвинених істот на свідомому рівні їх буття.

Утім, йдучи шляхом розвитку техногенної цивілізації, людська спільнота європейського рівня інтелекту, на жаль, зреклася своєї любові до Природи, утверджуючи над нею свою зверхність і проголошуючи себе її паном, що призвело до втрати інтуїтивно-інстинктивного зв'язку зі своєю «годувальницею». Надмірне вичерпування її ресурсів для задоволення своїх потреб пануючим прошарком європейської цивілізації відбувалося в контексті глобальної імперіалістичної колонізації територій, заселених етносами, які, навпаки, шанували Природу. Такий глобальний колоніалізм дав можливість лише на певний час задовольняти постійно зростаючі потреби обмеженої кількості репрезентантів техногенної цивілізації. Протягом ХХ ст. значну частину природних ресурсів було вичерпано, що призвело до загострення продовольчої та енергетичної проблем у глобальних масштабах і поставило все людство на межу екологічної катастрофи.

Викривлення свідомості від її екофільності до екофобності стало наслідком недалекоглядної техногенної стратегії розвитку індустріальної цивілізації, яка, вичерпавши екстенсивні ресурси свого розвитку, логічно поставила питання про нову глобальну зміну парадигми мислення: з екофобної на екофільну.

Ф.-Е. Шварцкопф, спираючись на ідеї попередньої генерації екософів й творчо переосмислюючи європейську філософську спадщину, першим з сучасних мислителів ретельно відпрацював формулу загальноцивілізаційного порятунку — методологію екософії, утверджуючи гасло «зняття» екокатастро-

фічної ситуації шляхом повернення до джерел екології свідомості, в контексті якого знаходимо процес екологізації правосвідомості, спрямований на припинення правового свавілля в екосоціосфері засобами аксіологізації, серед яких головним є утвердження як вищу моральну цінність почуття любові і поваги до ближнього, не тільки маючи на увазі собі подібних, але й до всіх природних істот, що разом з людством створюють природний спільносвіт (термін Маєр-Абіха). Людство у цьому сенсі повинно цілком, усім загалом пристати на позицію зберігача безцінного скарбу біосфери, виходячи з логіки правотворчості життя. Це й є власне тим процесом досягнення екології свідомості як методології життєтворчості, яку відстоює Ф.-Е. Шварцкопф.

Він виходить з того, що реальність, як і її джерела, складається з двох компонентів: даного і неданого, іншими словами, з екзистенції та буття.

Реальність є тією сферою, яку емпіризм проголосив своїм надбанням, виштовхуючи будь-яке духовне явище у так звану площину ідеального. Утім, як підкреслює Ф.-Е. Шварцкопф, використання категорії «когнітивна діяльність» дозволяє зрозуміти умовність протиставлення різних площин реальності, власне фізичної матерії, що чуттєво сприймається, та її ідеально-духовного змісту, оскільки саме в когнітивному процесі існує споглядальна діяльність, що передує розшаруванню реальності на світ, який виявляє себе як сприйняття, і світ, що віддзеркалюється як завершена думка. І саме у надрах цієї діяльності ми випробовуємо у досвіді реальність та існування як єдине ціле.

Використовуючи термінологію Гьоте, Ф.-Е. Шварцкопф зауважує, що за аналогією прафеномен Природи виявляється у свідомості — у мові, — як феномен розуміння, котрий визначається як здатність, що репрезентує «сутність Логосу в увазі». Саме Гьоте у свій час запропонував ідею, згідно з якою Природу маємо можливість розглядати як «текст» [17, тт. 7–8]. Виходячи з цього, розуміємо, що наш «світ» — лише наша його інтерпретація, і тому це спонукає інкорпорувати в нього й когнітивну діяльність, котрій притаманна властивість розвитку у відповідності до її логосоподібності.

Звертаючись до дослідження того, в якій мірі світ Природи, що чуттєво сприймається, можливо вважати виявом «тексту книги Природи», ми стикаємося з проблемою співвідносності чинників, що обумовлюють вплив його внутрішніх зв'язків на зовнішній їх прояв у формі нашої цілепокладаючої діяльності.

Посилаючись на концепцію Кюлевінда, Ф.-Е. Шварцкопф стосовно вищенаведеного пояснює, що через мову, «Слово» маємо ключ, який дозволяє нам дати відповідь на дві загадки: з одного боку, розшифрувати ієрогліф, крізь який для людини виявляється зв'язок з її власним духовним походженням, а з другого, — відкрити секрет спорідненості людини з її фізичною основою, з природним середовищем.

Унікальність людської істоти якраз і полягає у тому, що отримавши відповідь на сакральні питання, вона виявляється здатною через інтеграцію отриманих знань перейти на новий рівень свого розвитку — шляхом синтезу цих знань забезпечити свій розвиток, свою самореалізацію, тобто реалізацію свого права на життя та здійснення процесу правотворчості гармонійного життя у природному спільностві.

У зв'язку із внутрішнім духовним джерелом існування людини як біосоціальної істоти, як вважає Ф.-Е. Шварцкопф, маємо розглядати *світло* власної самосвідомості як *знак*. Якщо він адресований нам, у нього має бути *автор*, як й у будь-якого *слова*. Так, як тільки ми ставимо питання про *автора*, ми вже розуміємо інтуїтивно, що на наше запитання має бути дана відповідь. Акт запитання — це перший вияв здатності людини надавати значення і розуміти сенс. Сенс віддзеркалює внутрішній бік слова. Звертаючись до того, хто ставить питання й намагається відповісти на нього, ми споглядаємо власне «Я».

Питання про походження «Я» зачіпає весь механізм споглядання джерела розуміння. Як вважає Ф.-Е. Шварцкопф, глибинний розгляд здатності людини до усвідомлюючої рефлексії споглядання, підводить нас до розуміння того, що природа слова виявляється саме тим *первісним словом*, про яке казав євангеліст Йоанн, — відповідно до Логосу, який був на початку буття.

А відносно до другої загадки, — щодо даної Природи, яка чуттєво сприймається, на думку Ф.-Е. Шварцкопфа, — наявна та ж сама діяльність усвідомлюючої рефлексії. Це означає, що природний світ інтуїтивно сприймається людиною як текст із слів, у яких автором є той самий Логос, котрий існував до початку історичного часу.

Шварцкопф, міркуючи над проблемою еволюції мов, пристає на позицію Кюлевінда, рахуючись з тим, що мова — це прафеномен свідомості, у якому внутрішнє значення та сприймаємий прояв створюють те єдине ціле, яке визначається терміном парадигма або домінуюча ментальність. Сприймаючи мову як модель реальності, ми отримуємо можливість споглядати за метаморфозою лінгвістичних структур, котрі віддзеркалюють еволюцію свідомості. За Шварцкопфом, подібне розуміння зв'язків мови з реальністю дозволяє розглядати всі аспекти Природи як інтегровану цілісність, що була рисою, притаманною міфологічному типу світогляду, але залишається й на сьогодні надбанням сучасної гносеології у формі діатропічного способу світосприйняття як основної ланки екософської методології в цілому та екософії права зокрема.

Висновок. Таким чином, погоджуючись із Ф.-Е. Шварцкопфом, розуміємо, що зазначений підхід щодо досягнення феномену екологічної свідомості у природний спосіб змінює стратегічне завдання, яке стоїть перед людством. Треба шукати нові шляхи інтегрування у природному спільностві не з метою покращення власного комфорту та споживання, а з метою виконання людством

свого життєвого призначення — виступити силою, що скеровує соціоприродний гомеостаз до гармонії його елементів. Це змушує людство вдатися до реекологізації свідомості, наслідком якої є таке усвідомлення сутності «книги Природи», за якого має виникнути нове розуміння світобудови на підставі діалогу між екоософськими парадигмами етносів усіх історичних епох. І в цьому контексті праворозуміння екоософського типу мусить стати структуроутворюючим чинником екосоціального середовища, яке повинно ґрунтуватися на приматі рівноцінності всіх природних істот, на визнанні принципу верховенства права Природи, в тому числі природних прав людини, щодо її соціально набутих прав.

Концепція Ф.-Е. Шварцкопфа дає людству пораду як пізнати себе невід'ємною частиною природного спільносвіту й, пізнавши себе, ідентифікувати себе у якості сили, що скеровує своїм імперативно орієнтованим розумом і волею і себе, і усі інші елементи природного спільносвіту до гармонійних взаємин в екосоціосфері, підкоряючись логіці правотворчості життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.
2. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен ; пер. з англ. – К. : К. І. С., 2006. – 696 с.
3. Лозо В. И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза. Концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС / В. И. Лозо – Х. : Право, 2008. – 368 с.
4. Гардашук Т. В. Концептуальні параметри екологізму : монографія / Т. В. Гардашук. – К. : ПАРАПАН, 2005. – 200 с.
5. Кисельов М. М. Філософія екології та світоглядні зрушення сучасності : за матеріалами II Всеукр. філософського конгресу / М. М. Кисельов // Філософ. і соціолог. думка. – 1996. – № 1/2. – С. 30–48.
6. Крисаченко В. С. Екологічна культура: Теорія і практика : навч. посіб. / В. С. Крисаченко. – К. : Заповіт, 1996. – 352 с.
7. Гетьман А. П. Проблеми реформування екологічного законодавства: до питання про створення Екологічного кодексу України / А. П. Гетьман // Вісн. Акад. правов. наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 172–181.
8. Лейба Л. В. Проблеми й особливості правового забезпечення охорони тваринного світу / Л. В. Лейба // Пробл. законності : академ. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. – Вип. 113. – С. 48–57.
9. Шульга М. В. Правові проблеми екологічної безпеки при здійсненні земельної реформи / М. В. Шульга // Держ. буд. та місцев. самовряд. – Х. : АПрН України, НДІ держ. буд. та місцев. самовряд., 2002. – Вип. 2. – С. 93–103.
10. Бургарт Т. І. Екософія права як методологічне знаряддя формування екоправової культури в Україні / Т. І. Бургарт // Пробл. законності : респ. міжвідом. наук. зб. ; відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 93. – С. 209–214.

11. Захарова В. О. Щодо питання про врахування можливостей впливу вітчизняної правової ментальності на формування сучасної моделі екоправового виховання в Україні / В. О. Захарова // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого : зб. наук. пр. ; редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2010. – Вип. 6. – С. 90–97. – (Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія).
12. Шефель С. В. Екософія права / С. В. Шефель // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. Сил. – Х. : ХУПС, 2008. – Вип. 1 (30). – С. 18–24. – (Соц. філософія, психологія).
13. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас ; пер. з нім. – К. : Лібра, 2001. – 400 с.
14. Маєр–Абіх К. М. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту / К. М. Маєр–Абіх ; пер. з нім. А. Єрмоленко. – К. : Лібра, 2004. – 196 с.
15. Шварцкопф Ф.-Э. Метаморфоза данного: На пути к созданию экологии сознания / Ф.-Э. Шварцкопф ; пер. с англ. Н. Леняшин. – М. : Идея–Пресс, 2000. – 232 с.
16. Самарина М. С. Франциск Ассизский и его наследие: От истоков к современности / М. С. Самарина. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – 176 с.
17. Гете И. В. Собрание сочинений : в 10 т. / И. В. Гете ; пер. с нем. – М. : Худож. л-ра, 1979.
18. Штейнер Р. Путь к самопознанию человека. Порог духовного мира / Р. Штейнер ; пер. с нем. – Ереван : Ной, 1991. – 172 с.
19. Kuhlewind Georg. Feeling Knowing: Collected Essays / G. Kuhlewind. – Trans. and ed. By Friedemann Schwarzkopf. Fair Oaks, California : Rudolf Steiner College Press, 1994.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ-ПРАВОВОЙ СМЫСЛ ЭКОСОФСКОЙ КОНЦЕПЦИИ Ф.-Э. ШВАРЦКОПФА

Шефель С. В.

Впервые в научной литературе посредством анализа концепции Ф.-Э. Шварцкопфа о достижении экологии сознания осмысливается методология экософии права.

Ключевые слова: *экология сознания, экософия права, язык как феномен реальности, логика правотворчества жизни.*

THE METHODOLOGICAL-LEGAL SENSE OF F.-E. SCHWARZKOPF'S ECOSOPHY CONCEPTION

Shefel S. V.

In the article firstly in the scientific literature the methodology of law is reflected within the analysis of F.-E. Schwarzkopf's conception of getting the ecology of consciousness.

Keywords: *ecology of consciousness, ecosophy of law, language as a phenomenon of reality, logic of life's law-creation.*

